

OMON MUXTORNING “EGILGAN BOSH” ROMANI: RUHIY INQIROZ, IJTIMOIY BOSIM VA MA’NAVIY TIKLANISH FALSAFASI

Isaqova Mohlaroy

Farg'ona davlat universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish:

o'zbek tili yo'nalishi

3-kurs 23.87- guruh talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada yozuvchi, shoir va dramaturg sifatida faoliyat olib borgan adib - Omon Muxtor haqida va uning 1989- yilda yozgan " Egilgan bosh " romani tahlili bayon qilingan. Shu bilan birga asar qahramonlari va ularning ichki kechinmalari yoritib o'tilgan. Shuningdek, maqolada “Egilgan bosh” romani inson ichki olami, shaxs va jamiyat to‘qnashuvi hamda ma’naviy tiklanish masalalarini badiiy-falsafiy darajada ifodalagan asar ekanligi isbotlanadi.

Kalit so'zlar: Muxtor Sulaymonovich Omonov, " Egilgan bosh", ruhiy inqiroz, ma'naviy tiklanish falsafasi, vijdon azobi, psixologik tahlil, ruhiy kechinma, shaxs va jamiyat ziddiyati, Abror obrazi, G'oziddin obrazi va boshqalar.

Kirish

Buxorolik Muxtor Omonov Sulaymonovichning adabiy taxallusi — Omon Muxtor. Shoir va yozuvchi Omon Muxtor 1941- yil Buxoroda tug'ilgan. O'rta maktabni bitirib, nashriyotlarda, O'zbekiston davlat radio va televideniya qo'mitasida, "O'zbekfilm" kinostudiyasida va G'ofur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyotida adabiy xodim bo'lib ishlagan, "Sharq yulduzi" jurnali bosh muharriri bo'lgan. 1958 - yildan buyon asarlari chop etiladi. "Chorlar quyoshli yo'llar" nomli birinchi to'plami 1966 - yil chop etilgan. 1968 - yil Buxoro haqidagi hikoyalar to'plami "Nigoh" nashrdan chiqqan. Mazkur kitobning davomi "Qushlar va tushlar" 1971- yil chop etiladi. Omon Muxtor dastlab "Yillar shamoli" (1976) va "Egilgan bosh" (1989) degan ikki roman e'lon qildi. Omon Muxtor 2013 - yili 10-may kuni vafot etdi.

Omon Muxtor ijodi o'zbek adabiyotida inson ruhiyatini teran tahlil qilishi, jamiyat va shaxs o'rtasidagi murakkab munosabatlarni talqin etishi bilan ajralib turadi. Yozuvchining “Egilgan bosh” romani ham ana shu badiiy-estetik qidiruvlarning yorqin dalilidir. Asar nafaqat ma'lum davr hodisalarini aks ettiradi, balki insonning ichki olami, vijdon azobi, ijtimoiy mas'uliyatdan qochish yoki unga qarshi turish kabi universal muammolarni ham o'rta qo'yadi. "Egilgan bosh" romani bosh qahramon Abror, G'oziddin, Qodirjon, Noila va boshqa obrazlarning keskin ruhiy burilishlari, ijtimoiy bosim ostidagi insonning bukilishi va qayta tiklanishi jarayonini ochib beradi.

1. Abror - romanning etakchi personajlaridan biri. Asar ichida Abror o'zining shaxsiy va ijtimoiy pozitsiyasini, davr ta'siri ostidagi xulq-atvorini namoyon etadi; muallif uning hayoti orqali davrning odamlar ruhiyatiga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qiladi.

2. G'oziddin - ambitsiyali, poytaxtga kelib o'z manfaati yo'lida yo'lni buradigan shaxs. U dastlab adolat uchun kurash deb ko'rsatgan ishlarni foyda va hokimiyat uchun ishlatadi; romandagi yovuzlik rolini bajaruvchi markaziy figuradir. G'oziddinning harakatlari orqali muallif "zamondagi buzilish" sabablarini ko'rsatadi.

3. Qodirjon - haqiqatparvar, adolat va fidoyilik timsoli. U negadir qarshilik ko'rsatadi va shu tufayli uning hayotida fojialar - masalan, yaqinlarining halokati - yuz beradi. Qodirjonning qahramonligi romanning ma'naviy markazini tashkil etadi.

4. Noila - Haqnazarovning qizi; G'oziddin bilan bog'liq epizodlarda markaziy rol o'ynaydi. Uning oilaviy va ijtimoiy maqomi syujetdagi muhim xulosalarni ochib beradi.

5. Haqnazarov - kuchli qarindosh/guruh rahbari (romanda to'da hamrohligi, ta'sir kuchi bilan tasvirlangan). Uning oilasi va to'dasi orqali muallif turg'unlik davridagi hokimiyat, manfaatparastlik va ijtimoiy buzilishlarni ko'rsatadi.

Asarda asosiy falsafiy-psixologik o'q yaqqol seziladi: insonni sinishga majbur qiladigan kuch tashqi bosim emas, balki o'z vijdonining ovozidir. Muallif shaxs va jamiyat to'qnashuvi orqali davrning ma'naviy muhitini, illatlarini teran ochib beradi.

"Egilgan bosh" — murakkab ruhiy asar. Unda bosh qahramonning o'z ichki kechinmalari, murakkab hayotiy sinovlar, jamiyatda o'z o'rnini topishga urinishlari tasvirlanadi. Qahramonning "bosh egishi" esa nafaqat jismoniy, balki ramziy tushuncha: u insonning ma'naviy bukilishi, tergov qilinayotgan vijdon, bosim ostidagi ruhiy dunyo timsolidir. Asarda ko'tarilgan asosiy muammolar:

1. Shaxs va jamiyat ziddiyati. Roman qahramoni atrofidagi ijtimoiy muhit bilan moslashishga majbur bo'ladi. Jamiyatning "qoliplari", "qoidalari" bilan shaxsiy qarashlar o'rtasidagi ziddiyat asarda kuchli. Qahramon jamiyat talab qilgan rolni o'ynashi, "bosh egishi" lozim bo'lgan vaziyatlar ko'p uchraydi.

2. Ruhiy inqiroz. Qahramonning eng katta kurashi – o'zining ichki dardi bilan kurashidir. U o'z-o'zidan norozi, o'z harakati, qilgan xatolari haqida mushohada qiladi. "Egilgan bosh" motivi ham aynan shu ruhiy sinish jarayonining ramziy ko'rinishidir.

3. Ma'naviy mas'uliyat va vijdon azobi. Romandagi eng keskin nuqtalardan biri – qahramonning o'z xatolari va vijdoni bilan olishishi. U o'zini oqlamaydi, aksincha, tanqid qiladi. Bu jarayon o'quvchini ham o'ziga savol berishga undaydi:

Odam nima uchun bosh egadi? Qachon inson bukiladi? Qachon bosh ko'taradi?

Yozuvchi bu savollarga aniq javob bermaydi; o'quvchini mushohadaga majbur qiladi. "Egilgan bosh" romanida yozuvchi shunday g'oyani ilgari suradi: insonning eng katta sinovi – tashqi bosim emas, ichki olamidagi bo'ronlar. Qahramon bukilishi —

jamiyat talablaridan ko'ra ko'proq o'z vijdoni oldidagi og'irlikning natijasidir. Asar o'quvchini shaxsiy mas'uliyat, irodaviy qat'iyat va o'zini anglash yo'liga undaydi.

Badiiy vositalar tahlili

1. Ramzlar. Romanning eng markaziy ramzi — "egilgan bosh" Bu itoat ramzi, ma'naviy bukilish, jamiyat bosimi, insonning o'z oldida ojizligi timsoli.

Yana tabiat tasvirlari, qorong'ulik–yorug'lik kontrasti ham ruhiy holatlarni ochishda faol ishlatiladi.

2. Psixologizm. Asarda ko'plab ichki monolog, orzu-hayollar, kechinma-tahlillar mavjud. Bu orqali yozuvchi qahramonning ruhiy qiyofasini qatlamma-qatlam ochadi.

3. Tilda modernist unsurlar. Omon Muxtor tilni: qisqa, kesik jumlar, badiiy metaforalar, ramziy iboralar orqali jonlantiradi. U an'anaviy epik bayon emas, balki ruhiy oqimni ustuvor qo'ygan.

Tanqidiy xulosa

"Egilgan bosh" romani: ijtimoiy-siyosiy hayotga bevosita baho bermaydi, biroq jamiyatning shaxs ruhiyatiga ko'rsatgan bosimini ochib beradi, psixologik tahlilga boy, modernistik unsurlar bilan sug'orilgan, Omon Muxtorning eng pishiq, eng falsafiy romanlaridan biridir.

Tanqidiy yondashuv bilan qaralganda, romanning asosiy qiymati — inson ruhining murakkab qatlamlarini ochishdadir. Yozuvchi voqea ketidan quvmaydi, balki ruhiy jarayonlarning ichiga kiradi. Shu bois asar o'zbek adabiyotidagi psixologik prozaning yetuk namunasidir. Asarda ruhiy tahlil usuli chuqur. Omon Muxtor qahramonning kechinmalarini bayon qilishda ong oqimi elementlaridan, ichki monolog va retrospektiv tasvirlardan foydalanadi. Bu uslub roman janrida yangilik bo'lib, o'zbek prozasini modernistik ruhga yaqinlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Omon Muxtor. Egilgan bosh. — Xotin podshoh (romanlar) to'plamida. — Toshkent: "Sharq", 2003. (Foydalanilgan asosiy badiiy manba)
2. "Omon Muxtorning modernistik ruhdagi romanlari shakliy - uslubiy izlanishlar samarasi." Maqola: Furqatjon Karimov.
3. "Omon Muxtor romanlari poetikasi va adabiy tanqid." Maqola: Sharifov Siroj Zarif o'g'li.
4. "Omon Muxtor romanlarida ritm va badiiy til ifodasi." Maqola: Yo'ldosheva Umida Xaitali qizi.
5. Yo'ldoshev, Q. Adabiyotshunoslik asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 1999.
6. Norqulova, Z. Omon Muxtor ijodida inson ruhiyati talqini. "Adabiy jarayon" ilmiy jurnali, №4, 2017.